

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 5.

Lördagen den 8 Februari

1845.

Om de latinska språkstudiernas nuvarande ställning.

(Fortsättning).

Vi hafwa i det föregående något talat om de latinska språkstudiernas ställning till allmänna opinionen och derwid försökt wisa, att sjelfwa tongifvarnes opinion, till följe hwaraf latinets studium borde inskränkas, grundade sig på den oriktiga förutsättningen, att begge bildningslinierna, den humanistiska och den realistiska, skulle kunna utan skada på någotdera hållet sammanslås till en enda, eller åtminstone förlöpa bredwid hwarandra inom samma läroverk; och från den ännu mera ogrundade föreställningen, att staten eller enskilda ej skulle kunna eller wilja befostra särskilda anstalter för real-studiernas bibringande. Men det wissades tillika, att, om också opinionen i sitt första ursprung ej war fullt motiverad, den likwäl genom efterfägarnes mängd och dels usurperade makt, såsom t. ex. tidningskrifvarnes, dels naturliga och i samhällsförfattningen grundade myndighet, såsom föräldramyndigheten, kommit att de facto få en betydighet, som den de jure saknade och, på denna factiska wäg, dels redan kommit att på elementar-läroverkens discentes verka på ett för de latinska språkstudierna menligt sätt, dels också kan befaras i en kanske temligen näraliggande framtid, d. w. s. när en gång af de nu warande discenterna en ny lärare-uppsättning måste bildas, skola äfwen på lärarepersonalen verka menligt.

Men frågas kan, om icke ändå uti merbemänte opinion om de latinska språkstudiernas större umbärlighet eller åtminstone nödiga inskränkning, till följe af det swagare inslytande, som de på senare tider wissat sig kunna utöfwa på ungdomsbildningen, kan ligga åtminstone så mycken sanning, att, redan innan

en så beskaffad opinion uttalades och således annorlunda än såsom en werkan af densamma, en minskning af detta de latinska språkstudiernas inslytande redan varit märkbar, hwilken minskning i sådant fall kunde anses hafwa gifwit opinionen sitt upphof. Och i sanning, äfwen den, som warmast nitälskar för de classiska studiernas fortfarande bestånd, måste dock medgifwa, att ett sådant påstående ej är helt och hållet ogrundadt. Men naturligt är wäl också, att med den förändrade ställning, som latinets ett och annat decennium före ifrågawarande opinions bildning kommit att intaga till de öfriga arterna af wetande, ej fullt detsamma skulle hwarfen i eller genom de latinska språkstudierna winnas, som förut wunnits. Ännu för mindre, än 2 århundraden sedan, war latinets de Europeiska Cabinetternes modersmål, och för mindre än ett århundrade sedan fanns ingen enda wetenskap, ej ens philosophi, som icke oftast och helst uttryckte sig på det Romerska idiomet, som då ännu bildade ett slags telegraflinie mellan hela Europas, ja! mellan all werldens lärda. Men långt mer, än det anseende, hwari latinets då naturligtwis stod, verkade den omständigheten, att sjelfwa wetenskapernas elementer redan wid de lägre läroverken, så snart sakens natur det tillät, på latin föredrogos. Latinet lärdes således både såsom en sak för sig, på de derät anslagna lärostunderna, och liksom i förbigående, en passant, under fortgången genom de öfriga läroämnen. Ännu 1828 qwarstod från forno wid ett af de Gymnasier, der classiciteten, kanske något ensidigt, men med mesta ihärdighet och omsorg blifwit wärdad, den seden, att allt, hwad som lästes af grekiska författare, verterades först på latin och derefter på swenska; att elementerna af hebreiska grammatiken föredrogos på god, ja! på classisk latin; och först 6 à 8 år förut aflystes Gesezlii på latin författade grekiska grammatik, som för-

ut varit den första och enda, som i den på samma ställe förlagda lärdomsskolan blifwit satt i ungdomens händer. Går man ännu några 10-tal af år tillbaka, så förekommer samma förhållande med den muntligt föredragna vetenskapen, som med dess behandling i skrift, att ej blott, såsom ännu till en del är förhållandet, Theologien, utan äfwen Botanik, Moral, Logik och Psychologi på latin förelästes. Det är sant, att sjelfwa dessa läroämnen derpå något förlorade, ty den dubbla själsansträngningen med språket och med ämnet gör dels något uppehåll i sakkunskapens inhemtande, dels torde den också i mångt enskilt fall lemnat wetandet ofkort; men lifa sannt är det, att latinstudierna i den practiska riktningen wunno på denna mångsidiga synthetiska användning, som icke blott gick i jembredd med, utan äfwen tog förspång för en mestadels traditionell och mången gång felaktig analys. Det är från den tiden det så kallade latinska gehöret förskrifwer sig, som mindre torde vara någonting med hwad man kallar musicaliskt gehör jemförligt, än en på practisk wäg genom ideligt hörande, talande och skrifwande wunnen färdighet, att i ögonblicket stilja en verkliga latinsk takt och rhythm från en olatinsk, en classisk phras eller glosa från en oclassisk. Till denna åsigt, att det ifrågawarande gehöret ej war något medfödt, utan blott en natur af secundär art, d. w. s. en sådan, som genom wanan och utifrån tillkommit, anser sig författaren till denna uppsats så mycket mer berättigad, som han sjelf känt en utmärkt latinare, som erkände sig på gamla dagar, till sin stora harm, ha gjort den upp-täckten, att hwad han wid latinskrifning länge litat på, nära lifa mycket som på lexicon, nämligen sitt allt ifrån ungdomen utbildade gehör, sitt öra för språket, i mångt fall gifwit honom miswisingar, och att han, som sjelf skrifwit ett swenskt och latinsk lexicon, på gamla dagar såg sig nödsakad att ideligen, då han skulle skrifwa latin eller corrigeras andras scripta, rådfråga det latinska och swenska. Och han war dock en latinare, så som få i vårt land varit det, och med den stilens fulländning och classicitet, som wäl knapt någon af den närwarande tidens latinister inom och utom fäderneslandet besitter. Det hände honom likwäl en gång, att han råkade begagna ordet insonia såsom substantiv af insons, wisserligen i fullkomlig analogi med innocentia af innocens; men olyckan wille, att ordet icke fanns i språket: och från den stunden upphörde han att lita på sitt latinska öra. Från samma tid af ensidigt practisk riktning i affeende på latinstudierna,

hwilken snart sagdt rådt allt från restaurationen, förskrifwa sig benämningarne på de lärostolar, som för latinet äro inrättade, så wäl wid våra Academier, som wid Gymnasierna; hwilka benämningar äfwen i sin mån wittna om det förut omtalade gehörets miswisingar. Lärostolarne hette och heta hos oss ännu i dag Eloquentiæ et Poëseos Lectioner och Professorer, hwarwid sjelfwa uttrycket Poëseos är olatinsk och borde wara poësis, enär den andra formationen för gen. regelbundet förefom endast af ord, som woro oförändradt grekiska. Det war på samma tid och under inslytandet af samma opåtliga gehör, som Scheller utgaf sina Præcepta Stili bene Latini, der sjelfwa bokens titel innehöll ett språffel. Från samma tid härleder sig också den latinska grammatikens *πρωτον ψευδος*, som först den nyare tiden arbetat sig ifrån, att "Grammatica Språklära är en wetenskap att rätt tala och rätt skrifwa ett språk."

Men hwem undrar wäl nu, då i alla dessa affeenden så mycket är förändradt, då wetenskaperna lärt sig att tala alla Europas tungomål och latinet sålunda upphört, att wid Elementarbildningen wara allas deras herre, och derefter allas slaf, (ända derhån att man nu för classicitetens skull måste utbedja sig såsom en stor ynnest, att en och annan, särdeles naturforskare, wille erinra sig, att det icke mera är ett commune bonum,) hwem undrar under sådana förhållanden, om hwad, man för företrädeswis fordrade af latinstudierna, nämligen att hwar eller hwarannan yngling, som gick den s. k. lärda wägen, skulle kunna skrifwa en classisk, och tala en correct latinsk prosa, ja! om lyckan wille wara god, äfwen skulle kunna skrifwa hjälplig latinsk wers, — om detta resultat af de år, som egnas åt elementar-bildningen, numera ytterst sällan kan winnas. Och en sanning är det, att man i närwarande stund icke blott hos oss har skäl till den klagan, att det mera sällan lyckas hos ungdomen utbilda någon latinsk stil och takt; utan äfwen hör alldeles samma klagan äfwen från det håll, der man minst skulle wänta det, från sjelfwa Preussen, oaktadt den mellan 2 och 3-dubbla tid, som wid dess Gymnasiers mot våra swarande öfre afdelningar på latinet användes. Så yttrar Prof. Dr. Fiedler från Wesel i Düsseldorf. Reg., Bez. författaren till en rätt brukbar Romersk historia, hwaraf 3:de upplagan utkom i Leipzig 1839, i ett för några år sedan wid de Tyska Philologernas och skol-lärarnes 3:de årsammankomst i Bonn hållet före-

drag öfwer methoden för undervisningen i latinet, att det är ett icke blott af motståndarne, utan äfwen af wännerna till classiskt språkstudium mångfaldiga gånger å ena sidan förewitadt, å den andra beflagadt factum, att undervisningen i latinska språket, isynnerhet hwad beträffar färdigheten att skrifwa och tala latin, icke i allmänhet lemnar samma resultat nu som förr. Utan att just wara en laudator temporis acti kan man påstå, att ifrågawarande färdighet fordom war större och allmännare, än nu, och att öfwerhufwud ännu i förra århundradet latinet mera än nu ansågs och behandlades såsom ett lefwande tungomål, på hwilket hwar och en måste med hand och mun kunna uttrycka sig, som en dag wille hafwa rösträtt i de lärdas republik.

Men för att återgå till våra egna förhållanden, så har den wisserligen äfwen hos oss rätt märkbara bristen på, jag will icke säga classiska, utan blott correcta latinskrifware och latintalare, wäl i det föregående blifwit i någon mån förklarad: dock anse wi ännu två omständigheter kunna och böra tilläggas, för att förklaringen må framstå fullständig. Den ena är den åtgärd, som genom Canslersbref för wid pås 10 är sedan wid våra universiteter widtog, att nedsätta gradualskrifningens wigt och betydelse. Förut fanns nämligen, så widt man bör anse kunskapsbetyg på samma gång innebära witsord om wisfa tillryggalagda stadier på lärdomsfältet och innebära en uppmuntran, att på detta fält hinna så långt fram, som möjligt, icke ett enda examensämne i Philosophiska graden, till hvars fullständigare inhemtande så mycken eggelse förefanns, som till latinets. Ty om någon hade hunnit upparbeta sig till högsta betyget för gradualskrifningen, så gällde detta Laudatur wid betygssummeringen lika med 2 Laudatur i examensämnena. Hade han då dertill äfwen för sin theoretiska insigt i språket erhållit Laudatur, så hade han genom detta enda läroämne efter då gällande betygsberäkning blifwit förklarad hafwa uträttat lika mycket, som en annan med 12 Approbationer, det will säga den enes berömliga insigt i ett ämne ansågs, med affeende på ämnets då ännu ej ifrågasatta wigt, lika gällande med en annans godkända insigt i 12 examensämnen. Wi förswara icke här detta förhållande, utan angifwa det blott, såsom en factisk förklaring af den öfwerlagade bristen. Man talar nu om monarkier med republicaniska institutioner; och nefas kan icke, att på den tiden inom de lärdas

samhälle det omvända förhållandet egde rum, så nämligen, att detta samhälle war en republik med monarchiska institutioner. Latinet war då ännu wäl icke Monarch, men åtminstone fristatens president, wäl icke nog mäktig, att tillbakahålla all Bandalism och alla barbariska ströftåg på gränserna af sin besittning, men mäktig nog, att utbela, såsom Dansken kallar det, wisfa "Levebröd" åt sina wänner och anhängare. En sådan supremati öfwer de andra wetenskaperna kunde, så naturlig den war närmast efter restaurationen, hwilken just i egentligaste mening war latinets och latinisternas werk, dock icke på längd bära sig. I den mån som de öfriga wetenskaperna hunno till myndiga år, började de att känna det twungna i sin ställning, såsom latinets wasaller och började alltmer inse, att deras civilas war en sådan, quæ libera esse deberet. Och i sanning, det är i vår tid icke lätt, att sitta wid styret, ware sig såsom kung eller president. Min oförgräpliga mening är således, att latinet ingenting förlorade, utan wann på att affå denna för dess förkofran inom sitt eget område lika beswärande, som för de öfriga wetenskaperna, alltmere både obehöfliga och tryckande **länsherrlighet**. Safen war nämligen den, att anspråken på latinet, såsom bildningsselement, icke minskades, såsom naturligt warit, i den mån öfriga läroämnen uppreste sina hufwuden och factiskt gjorde sig gällande bredwid desamma samt werkade inskränkande på det tidsområde, latinet förut haft att disponera wid ungdomsbildningen. Det såg sig med ett ord af la force des choses slutligen bragt i den brydsamma ställningen af ett blott stenmajestät: och det gjorde då klokast i att lägga ned purpurn, men med föresats, att såsom en privat medborgare i republiken och det såsom den äldste och erfarnaste, genom kloka råd och genom den af årtusendens wetande samlade skatten af sin insigt på den fria öfwerlygghets wäg förwärfsa sig en aktning, såsom princeps senatus, tillräckligt ersättande den myndighet, som det icke längre hwarfen genom häfd eller maktspråk warit i stånd att bibehålla eller kunde tilltwinga sig. På denna punkt befinna sig de latinska språkstudierna nu. Det är icke widare hwarfen härförarens eller erförarens röle latinet har att utföra: utan det har nu att ritta sig åt de fredliga landwinningarne inom egna gränser.

Men wi befinna oss nu i sjelfwa brytningen mellan latinets förra ensidigt practiska och utåtvända

riftning, (för hwilken formen war hufwudsak) och dess nu alltmera framträdande allsidigt theoretiska, inåt-wända riftning, för hwilken, liksom i den antika plastiska konsten, ide och materia ömsesidigt genomträngde hwarandra och i denna sin fullkomliga harmoni utgjorde ett skönt helt, hwarfen betydelsen eller formen, tagna hwar för sig, utgöra hufwudsaken, utan formen såsom tankens yttre omklädnad wiserligen närmast drager blicken till sig, men dock aldrig så qwarhåller den, att den ju tränger djupare in, till ideen, till uttryckets själ. Wårt lands mera polära läge, snart sagdt utanför Europa och den brist på critisk apparat, som för våra biblioteker är helt naturlig, gör det för oss omöjligt, att wid peripherien, som wi befinna oss, i detta affeende hålla jemna steg med central-europas lärda. Detta har gjort, att brytningen, som i det öfriga Europa är öfwerständnen, så nämligen att der en mera rationell, (kanske någongång till och med rationalistisk) grammatik; att en skarpsyntare och på samma gång sanningälskare kritik; att en mera till andan och kärnan af antikens litterära mästerverk inträngande hermeneutik redan efterträdt det forna begreppslosa, dogmatiska grammatiserandet, den fördomsfulla och partiska critiken, den paraphraserande hermeneutiken; medan wi ännu stå med en fot på hwartdera området. Och här hafwa wi den andra af anledningarne till bristen på goda latinskrifware bland vår tids studerande ungdom. Den bör icke lemnas alldeles i ofunnighet om de nyare grammatiska åsigtarna, särdeles i de delar, der de gamla äro wäsentligen felaktiga, men man måste likwäl ännu alltjemt bygga vidare på den gamla grunden. Och såsom nu beklagligtwis äfwen denna på senare tid befunnits wara af lösare art, så händer det lätt, att ynglingen, osäker förut med sin bristfälliga och fragmentariska kännedom af den gamla Streling-Sjögrenska Grammatican, blir ännu osäkrare genom tillkomsten af det nya.

Men det är också icke att skrifwa latin, som grammatican lärar, likalitet som Botaniken lärar att bilda ens artificiella blommor, och ännu mindre att bilda naturliga. Och hwad woro äfwen de för mest classiska ansedda 17 och 18 seklets latinska orationer annat, än artificiella blommor, som wiserligen på afstånd hade en förwillande snarlikhet med de verkliga, men som på nära håll ändå alltid förråde, att de woro döda konstalter, som på sin höjd temligen stikligt efterhärnade den lefwande naturen? Men icke är

och icke kan det wara vår mening, då wi både af pligt och kärlek känna oss uppfordrade, att stå på classicitetens rätt och bästa, att helt och hållet förneka wärdet af dessa stilistiska öfningar och dessa stilistiska mästerverk, som ej längesedan betraktades såsom sjelfwa slutstenen i den classiska bildningens tempelbyggnad; utan wi hafwa blott welat antyda, hwad wi nu hafwa för affigt att till slut något fullständigare ådaga-lägga, nämligen, att stilens utbildning numera ej är och ej kan wara det wid latinstudierna wäsentligaste, ej mera wara målet, fastän den alltjemt utgör ett wigtigt stadium af wägen till målet.

Frågas kan då: hwad äro i närwarande stund de latinska språkstudierna? Äro de blott eller äro de ens hufwudsakligen en sammanfattning af anwisingar till winnande af wisia practiska färdigheter? och i det fallet, hwarföre är detta förhållandet endast med de latinska och icke på samma sätt med de grekiska? och ännu mera: om så är, höra icke just sjelfwa de studier, som företrädeswis, af den utbildning och förädling, som de ansågos bibringa och utöfwa på hela människan och alla de menliga anlagen, fått namn af humanitetsstudier, eller som de barbariskt blifwit kallade humaniora, höra de icke då sjelfwa snarare inom det motsatta reala området, der förfarandet egentligast och uteslutande går ut på att bibringa sådana practiska färdigheter? Det är nämligen real skolornas ändamål att sönderwerla de stora wettenskapliga kapitalerna i småmynt, på det att de derefter må spridas på flera händer och så småningom ingå i allmänna rörelsen. Men de classiska språkstudierna äro sjelfwa stora kapitalister: de äga rika grufwor med ädel metall, att bryta och att bearbeta, icke directe för det allmänna lefwerhets små behof, utan till brännspeglar, att i concentrerad styrka samla strålarne af det himmelska ljuset. Men de hafwa i sin wärd och sin ego ej blott sådana ännu i djupa schakter undangömda skatter, utan äfwen ett storartadt museum, der den ädla metallen redan wisar sig förarbetad, ja! der sjelfwa kopparn andas, (för att begagna ett antikt uttryck) d. w. s. språkmaterialets förmenta hårdhet willigt fogat sig efter tankens alla stiftningar! och denna ærogo nobilis, efterhärnelig på den werfeliga metallen, (hwilket en och annan konstälfskande engelsman fått erfara) kan här endast af en oförnuftig hypercritik, sådan som Jesuiten Hardouins på 1600-talet, mistänkas för att wara konstgjord, huru litet den också bort-

flymmer, utan snarare förhöjer den tusenåriga pre-
 geln. Med ett ord: de latinska språkstudierna hafwa,
 såsom utgörande icke så mycket en wetenskap, som fast-
 mer sammanfattningen af flera wetenskaper öfver
 olika fidor af ett gemensamt ämne, ett rent ideellt in-
 teresse, följaktligen också ett rent theoretiskt systemål.
 Man har bestridt de latinska språkstudiernas eller, så-
 som de med en wisslerligen ej ny, fastän först nyligen
 allmännare antagen benämning kallas, den latinska phi-
 lologiens rätt att anses för en wetenskap, och man ha-
 de rätt i detta bestridande, så länge Philologerna sjelf-
 wa ännu ej strängt hade begränsat Philologiens be-
 grepp, utan med Friedrich August Wolf i spetsen trod-
 de sig höja den till wetenskaplig rang, genom att på
 ett temligen arbiträrt sätt gifwa den till allmänt in-
 nehåll hela den klassiska forntiden och dess kultur —
 under namn af *Alterthums-Wissenschaft*, utan att inse,
 att den såsom sådan skulle komma att ligga i delo
 med historien. Men då den nu sjelf skarpare har fat-
 tat sitt mål i ögonsigte och riktat sig mera utesutan-
 de åt språket sjelf såsom sitt object, naturligtwis utan
 att dertföre förbise språkets egna objecter, de i språk-
 monumenterna förvarade saksförhållanden; och för
 att i alla dess riktningar kunna fatta och i begrepp
 framställa det i formen af språk sig uppenbarande an-
 dens lif, af sig sjelf och under medwetandet af sitt
 rika innehåll fördelat sig i de tre wetenskaperna: **Gram-
 matik**, **Critik** och **Hermeneutik**, så torde det icke wi-
 dare bestridas, att ju Philologien, såsom complexen af
 dessa tre lika mycket och nästan på samma sätt för-
 tjénar namn af wetenskap, som t. ex. Medicin, Na-
 turalhistoria och andra. Det finnes wisslerligen de,
 som gå ännu längre och påstå, att de två nybnäm-
 nda, såsom till sin art mera empiriska, till och med
 mindre, än Philologien kunna kallas för wetenskaper;
 och som särdeles af Grammatiken wilja göra en rent
 apriorisk disciplin, med anspråk, att ur människoförnuftet
 sjelf, om icke konstruera, åtminstone deducera språk-
 formerna och språklagarne. Men denna så kallade Phi-
 losophiska Grammatik är ännu ej färdig. Ty försök-
 et, som redan Wolf och efter honom Meisig gjorde,
 att i detalj ådagalägga Grammatikens beskaffenhet, så-
 som warande en s. k. "använd logik," genom att på
 densamma tillämpa de kantiska cathégorierna, utföll i
 de flesta delar på ett otillfredsställande sätt och blef
 utan egentligt inflytande på wetenskapen. Följaktli-
 gen, såwida Philologien är en wetenskap, som sys-
 selsätter sig med ett concret ämne, nämligen de gam-

les språk, sådana de i förhandenwarande språkmonu-
 menter blifwit åt oss bewarade, måste och kan det, utan
 att dess värde dermed på minsta sätt förringas, med-
 gifwas, att den är af empirisk art: och man skulle äf-
 wen i det fallet kunna finna en motsvarighet mellan
 Philologiens 3 hufwuddelar och Medicinen, att man
 ansåg Grammatiken inom språkområdet motswara Ana-
 tomien inom det Medicinska; man skulle widare kunna
 anse critiken, som har att bota textens åkommor, mot-
 swara den speciella therapien, och hermeneutiken slut-
 ligen på sätt och wis wara en språkets dietetik. Nu
 kan det icke betwiflas, att för kännedomen af språk-
 kroppen, om wi så få uttrycka oss, Grammatiken af
 dessa tre är den wäsentligaste, likasom Anatomien i
 fråga om människokroppen, och att således Grammati-
 ken är den egentliga språkvetenskapen, är Philologiens
 grund och botten, och det icke så mycket, den philoso-
 phiska Grammatiken, som fastmer den **historiska**, d.
 w. s. den som sysselsätter sig med ett historiskt gifwet
 språk, uppsöker de lagar, dess material är underkastadt
 och genom en trogen språkfänsas reproduction gör inom
 sig dessa lagar leswande, deri igenfänner den egen-
 domliga tankewerksamheten hos det folk, som språket
 tillhört, och hvars sista resultat blir en tydlig kän-
 nedom af hela folkcharakteren, så widt den i språket
 afspreglat sig. Ty på detta sätt är det, som den för-
 ut nämnda mellan betydelsen och formen lika fördela-
 de eller rättare åt begge lika mycket riktade uppmärk-
 samheten i **stort** yttrar sig. Men att Critiken och
 Hermeneutiken böra med icke mindre öfwer och omsorg
 behandlas, för att språkstudierna må förswara sin plats
 bland öfriga discipliner, är en naturlig följd af des-
 sas ställning, såsom integrerande delar af Philologien.
 I Hermeneutiken hafwa äfwen wi några utmärkta
 namn. I Critiken är i Sverige ännu föga wid-
 gjordt. Skälet är redan nämnt: bristen på codices
 af de gamla klassikerna. Men i detta afseende torde
 framtiden, så litet löftesrik den i andra fall kan wisa
 sig, snart nog äfwen inom den litterära werlden jem-
 na distancerna och flytta handskriften från de enstaka
 ställen, der de nu finnas, öfwer ända till oss. En
 Dyff wid namn Uckermann från Erfurt har nämligen
 för några år sedan gjort en uppfinning, att, som det
 will synas genom en sammansättning af calquerings-
 konst och lithographi för ett temligen modererat pris,
 och utan att urskriften skadas, åstadkomma en fullstän-
 dig facsimilering af codices. Han anmälte sin upp-
 finning redan 1840 för Philol. och Skollärarnes 3:dje

församling i Gotha, med intyg af Prof. Mitsch i Bonn, som också förewisade 2 prof, utförda under hans inseende.

Hurudant slutligen inom Grammatiken förhållandet hos oss varit och är, nämligen att det är just denna del af språkvetenskapen, inom hvilken på senare tid ett slags rörelse och lif börjat förnimmas, taga vi för bekant. Lika bekant torde också det vara, att rörelsen mestadels varit en lånerörelse från de goda Tyskarne, hvilka någon gång sjelfwa göra affärer med — sinnerade capitaler; och att således mycket ännu återstår att önska och att göra inom detta område, på det att wi, likasom våra grannar Danstarne, må kunna emancipera oss från öfvertron på förträffligheten af allt Tyskt — en öfwertro, hwarom äfwen det factum vittnat, att på den sista tiden ett par Tyska arbeten i latinsk Grammatik hos oss wunnit dubbla öfversättningar, i hvilka, äfwen då de gifwit sig namn af bearbetningar, icke ens alltid de mest i ögonen fallande misstag blifwit corrigerade. Någon gång hafwa till och med genom öfversättarens brådskan nya misstag infömmat, såsom då Feuerstein blifwit öfversatt med eldsten, ett förhastande, jemförligt med det, som i ett från Danskan för öfrigt wäl öfversatt Archæologiskt arbete röjer sig, der Wandur blifwit återgifwet med wäggur.

J. G. E.

Notiser:

En ny upplaga af Bedels Saxo. Man förbereder för närwarande i Köpenhamn en pratupplaga af Anders Sörensen Bedels danska öfversättning af Saxo, hvilken kommer att utgifwas af Samsundet för den danske Literaturs Fremme. Skalden Chr. Winther har gifwit första ideen till detta företag, hvilket är af hög betydelse för den danska nationaläran som har få literära monumenter af större skönhet. Det förekommer i en särdeles passande stund, då nationalkänslan, i följd af striderna i Schleswig emellan Tyskan och Danskan, waknat till förnyadt lif och med värma omfattar hwarje bidrag till sin framtida näring. Bedel är en af de största språkförfattare Danmark har frambragt och hans werk är 270 år gammalt. En entusiastisk anmälare yttrar derom i Fædrelandet: "Dett man förste Gang tager dette Bærk i Haanden, træder en heel stor Sprogslægt En imøde, som nu er forsbunden fra vor Læbe og vor Tanke, men som dog er os saa forunderlig bekendt, at vi midt i vor Fortryllelse ikke blibe de enkelte Aarsager til Fortryllesen vaer. Det er et Skrift, som vi alle uden mindste Sprogstudium kunne særdeles vel forstaae og lade os hen-

rive af. Naar nu dette Skrift, som i dette Sieblit er en Curiositet, der blot forlyster Oldtidsforskeren og de sidde Bibliotekers stille Besøgere, naar nu det pludselig i eet tusinde Aftryk spredtes ud over Danmark og Norden, naar det fremlægges i vore Læseforeninger, opstilles i vore Studereværelser: hvilken Indsydelse maa det daa ikke kunne faae paa en dansk, en nordisk Folkeligheds Udykling, paa vor stærkt ansejede Nationalitets Betyggelse. Man tænke blot, hvis alle vore Digtere som Börn havde læst denne Bog, hvis de unge poetiske Gemytter havde modtaget deres sproglige Daab i denne frømmende Beltalenhed, hvor den hjærse Kraft og en forunderlig dyb Fylde bruse os imøde, hvor meget mere vilde de ikke været for os, end de ere bleyne. Og alle vi Ordets daglige Tjenere, der besidde vor hele stilistiske Formue i gangbar Mynt, som vi udgive og modtage, naar vi af og til kunde forfriske vor Tanke i et saadant sprogligt Bad, naar vi kunde lade os paavirke af den største Sprogkunstner fra et Old, da Forfatteren selv maatte føde sin Tanke i dens sproglige Legeme, hvor vilde Danskheden styrkes i vore Dre og vore paa vor Læbe!"

Mr Prof. Dr Thorups "Bidrag til Kundskab om de Mænd, som ere udgaaede af Ribe Stole" (Progr. 1824) bifoga wi följande biografiska underättelser om Bedel: Anders Sörensen Bedel war född den 9 Nov. 1542 i Belle, hwarest hans fader war rådmän. Under sin skoletid i Ribe vistades han i kyrkoherden Grundtiths hus, hvilken hade ett godt bibliotek af historiska skrifter, som B. flitigt begagnade, så att han redan som skolgosse war wäl bewandrad i Historien, i synnerhet fäderneslandets. Kom 1561 till Köpenhamns universitet. Såsom ung student blef han Tycho Brahes hofinästare, med hvilken han uppehöll sig i Leipzig på sjerde året. Det är bekant, att han sökte instränka den unge Brahes lust för astronomien. Efter att hafwa återfört honom hem, reste han sjelf igen utomlands och tog 1565 magistergraden i Wittenberg. Derpå blef han år 1568 kongl. hofpredikant, hvilket embete han förestod intill 1588, då han utnämndes till kongl. historiographus och fick ett kanonikat i Ribe. Han samlade nu flitigt materialier till fäderneslandets historia, men då åttifiltiga år förflöto, innan man offentligen såg frukterna af hans arbete, föll han i onåd 1595 och måste öfverlemnna sin post som historiograph tillika med kanonikatet till den bekante Niels Krag (författare till en afhandling om den lacedemoniska republiken och Christian d. 3:s Historia). Snart fick han dock det förlorade åter och fortsatte nu sina lärda arbeten oförbr till sin död, d. 13 Febr. 1616. Han hade ett ansenligt bibliotek och ett boktryckeri, hwarifrån bland annat en samling af kämpawisor blef utgifwen 1592. Till detta arbete hade han blifwit uppmuntrad af Drottning Sophia wid ett besök hos T. Brahe på Hven. Till hans bekantaste arbeten hör för öfrigt öfversättningen af Saxo Grammaticus. Märkligt är, att han afhöll sig från köttmat, och, till erinran om Frälsarens lidanden, på wisja tider, särdeles Långfredag, piskade sina barn med ris."

Beretning om den nye Studenterforenings (i Köpenhamn) Nordiske Høitid den 13:de Januar 1845, udgivet af Senioratet har från trycket utkommit, innehållande in extenso de tal och verser, hvilka förekommo wid nämnda fest. Såsom prof ur denna vackra frans af Scandinaviska minnesblommor vilka wi anföra den gamle vördnadsvärde Pastor Grundtvigs svar på den åt honom egnade skålen:

"M. H.! Svad jeg med Glæde reiser mig at talke for, det er Bragebægeret, De tömte til Minde om de gamle Bedrifter og til Varsel om nye i Nordens Land. Stod han midt iblandt os, som vi vist alle önskede, vor Messer, Adam Oehlenschläger, som ved Aarhundredets Begyndelse qvad:

Island, hellige S, Hufvuddens væltigste Tempel!
Bredt dit bölgende Hav freded om Oldtidens Land!

da var det ham, som skulde udtrykke vor fælles Glæde over, at dog for vi naaede Midten af Aarhundredet, begyndte kjendelig det store prophetiske Ord, der laa i hans Ord at gaae i Dypdybelse, saa de Yngste opflammedes af den samme Aand, som henrykte de Ældste. Men da Brage den Aanden ei er selv tilstede, tør jeg ikke glemme, at det er som Tolk for Nordens Skjalde, jeg har den Være at staae her, hvor Efterslægten hyl-der Oldtidens Land, til Glæde for alle de Graae, som savnede de gamle Kæmper, men levede dog i Haabet om at se deres Æt, tröstede sig med Landens Ubødelighed.

Ja, m. H.! vel er jeg en gammel Bogorm, og naaer jeg hører Island prise, som Gjemmestedet for Nordens Guld, da maae jeg nödvendig tænke paa Pergamenterne, der i vort Aarhundred gav den fattige S en rig Navnkundighed; i mine Dine ere disse islandske Skindböcker, om Nordens Guder og Nordens Kæmper, dog kun en dyrebar Skat, som Vidnesbyrd om, at det var ikke blot Nordens Kroppe men framfor Alt de nordiske Sjæle der havde Kæmpe-Kræfter, havde Faltessyn for Menneske-Livet i hele dets gaadefulde Udvikling og friske, kraftige Virksomhed, havde Magt over Modersmaalet, havde Heltemod til med det at trodsse Munkes-Latinen i dens kronede Dage, og havde endelig Aand og Dannelse til, i det tolvte og tret- tande Aarhundrede, at skrive Böcker paa Nordisk, som man selv i det atteende Aarhundrede maatte beundre og først i det nit- tende kan lære at efterligne.

Naar derfor Brage-Bægeret, Aernes Billeder, Sangene i gammel Stil og hele denne nordiske Fest nödvendig drager mit Blik til Island, da lader jeg det kun dyde derved, fordi det islandske Vidunder, frembragt ved en Forening af Kæmper fra alle tre nordiske Riger, skænker os det lykkeligste Varsel for Frugterne af den aandelige Forening mellem Nordens Grander, som er vore Dages store Siemed, og som vi vel maae sige har paa denne Fest af alle tre Rigers studerende Ungdom sin nordiske Juleaften! Det er derfor mit Haab som mit Önske, at Alt, hvad man paa Island enten opnaae- de eller dog kempemæssig tileede efter i Nordens Land, skal i det aandelige forenede Norden finde sin Fortættelse, Juleendelse og Forklaring!"

Operatören Dieffenbach. En Berliner tidning berättar: För mer än ett år sedan väckte det i Berlin stort uppeende, att i Hôtel de Rome skulle bo en polsk grefvinna med ett dödsfallensförmåga, ägarinna af flera millioner, hvilken sökte en make. Snart blef det dock bekant att hela saken blott wore en uppfinning af systlöska hufvuden. Nu utkommer för några dagar sedan fjärde häftet af Johan Friedrich Dieffenbachs "operative Chirurgie" (Leipzig, F. A. Brochhaus) och här, der wi i fanning minst hade väntat det, finna wi förklaring öfver sagan om grefvinnan med dödsfallensförmåga. Händelsen är alltså för märkvärdig för att icke äfven för den förre publikens kun- na vara af stort intresse. Under afdelningen "näs-bildning," sid. 385 och ff. berättar Dieffenbach: "Det är fyra år sedan, då sent en afton trenne fremlingar önskade att tala wid mig, en Polack, en Polska och en Italienska. Polstkan, tätt beslöjad, befann sig i bakgrunden; Italienskan förde ordet och sade: den olyckliga der önskade att ensam se mig. Derpå drogo sig de begge andra personerna undan. Midt emot mig stod nu i djup tyfnad den svartaste beslöjade waresken. Seende sig ängsligt om-kring, slog hon slutligen upp täcket. Jag har sett mycket rys- ligt i min lefnad, men här bäsäwade jag verkligen tillbata, ty en dödsfalle, sådan jag ännu aldrig sett någon på en lefwande kropp, stod framför mig, mot sin wilja grinande, med ske- letteradt ansigte. En tunn röd hud betäckte endast torstigt an- sigtsbenen, i dess midt befann sig ett hål, genom hvilket man kunde införa tre finger, och härifrån föll blicken på tungan och ned i swalget, då mustler och gommen och gomseglar alldeles woro försörda, och ur denna fastliga Acheron uträckte hon tun- gan när hon talade. De undre ögonlocken woro wita utåt och wisade sin röda inre yta, och af öfra kätbenets kant fanns blott en liten tandlös rand. Tre tum af omkretsen kring hä- let woro tätt betäckte med kedjesformiga eller tunna, platta, frusna sönferrutor liknande, eldröda ärr. Från detta stora hål midt i uppsteget emellan ögonbrynen ett rödt ben-ärr, ut- bredande sig öfver midten af pannan ända till härverten. Detta är bilden af en 18-årig flicka, medlem af en lycklig lys- sande familj, hwars enda olycka hon war, och hvilken olycka, oaktadt densammans mångåriga fortfarande, ännu i dag förekom lika stor som den tid denna wansfällning i tidigaftne barndomen orsakades genom skroffer. Denna dam utan mål och utan nå- sa stod jag midnattstid kl. 12 alldeles ensam midtemot; ty i stället för en menstlig röst utgingo ur hålet i ansigtet blott hwäsande, oartikulerade toner, dock begrep jag, utan att förstå dem, hvad hon wille, hon förde fingret till min näsa. Wid detta widstående bragtes jag i någon förlägenhet, men wida mera nedslag mig känslan att icke kunna förskaffa den olyckli- ga äfwen den minsta förbättring i hennes tillstånd. Då jag genom pantomin — hon förstod blott polska språket, jag icke — uttryckte ömsjiligheten att hjälpa henne, följde en skakande scen, och när jag då ropade hennes söljesslagare till hjälp, om- gaf hon sig skyndsamt med sitt swarta omhölje, ty utan detta lät hon icke en gång se sig inför sin egen familj. Jag med- delade derpå brodern och den trogna guvernantien, hvilka ta- lade fransyska, ömsjiligheten af en operation, rekommenderade en mass och flöjdes i midnattstimman från detta sällsamma

uppträde, som ännu i denna stund lifligt står i mitt minne. Följande morgon reste jag till Wien. Knappt dit anländ, trädde mig åter den olyckliga warelsen till mötes; hon följde mig såsom ett spöke. Jag förmådde här åtminstone, att den store konstnären Carabelli gjorde henne en konstfull tandgård och ett gomhwalf, hvarigenom åtandet lättades och talet blef tydligare. Men derpå återwände hon till sitt fädernesland, för att sedermera återigen uppsöka mig i Berlin och änyo anropa mig om en näsa. — På hwad sätt den lika ädle och ömsinte som i sin konst vupphunne operatören slutligen willför hennes bön och icke allenast skapade åt henne en näsa, utan äfwen häfde hennes anletes öfriga wanställighet, wäcker hwarje sakkunnigs högsta beundran. Resultatet af denna operation — så slutar Dieffenbach beskrifningen deröfwer — återgaf den olyckliga werkligen nytt lif. Hon gick dristigt bland menniskor, besökte obesöjad med blommor i håret, teatern, och lemnade Berlin med glad hjerta och medwetandet att genom sin vryggliga ståndaktighet hafwa afwungit mig en operation, som jag i början ansåg för omöjlig och genom hwars framgång jag kände mig lystad och belönad.

Dieffenbachs *operative Chirurgi*, som citerades såsom föllä för nyskanförda owanliga operations-casus, är wäl en af den kirurgiska litteraturens märkwärdigaste förekeelser. Då detta werk först under loppet af förlidna år har begynt att utgiswas och sålunda ännu icke hunnit blifwa mera allmänt bekant bland männen af factet inom vårt land, törde det intressera flera att erfara, huru detsamma bedömmes i en ansedd tytt medicinisk journal (af L. Koch i "neue medicinische Zeitung," München 1844). "Af tvenne orsaker hafwa wi icke mycket att säga om detta werk; för det första hafwa wi ännu blott första häftet liggande framför oss, wi kunna alltså ännu blott öfwerse en mindre del af det hela; för det andra säger redan denna ena del så mycket (non multa, sed multum), att wi skulle nödgas affriswa den, om wi wille meddela hwad den innehåller. Wi finna i detta werk icke någon wauelig handbok i akurgien, hwarken med hänseende till formen eller framställningsfättet. Förf. meddelar oss sina erfarenheter och sina metoder, och de förras rikthaltighet är lika så bekant som de sednares förträfflighet. Hwad framställningen angår, så tror man sig wid genomläsande af denna operativa kirurgi, werkligen höra författaren tala; ty ur hwarje rad framlyser hans andrita föredrags egenomliga lif och friskhet. Allaredan inledningen innehåller en skatt af praktiska åsigter och lärdomar, och är lifsom sammansatt af idel aforismer. Derpå följer en historisk öfwerblick, hwaruti författaren i korthet har framställt den operativa kirurgiens öden från de äldsta tider till våra dagar, och tillika wisat huru wigtig denna wetenskaps historia är för operatören. Sådane mindre träffande är det korta kapitlet om de kirurgiska instrumenterna; förf. talar här werfeligen till hjertat." — "Skulle wi falla ett omdöme öfwer hela werket efter denna ena del, så utföll det så, att förf. genom förbigående af allt öfwerflödigt har ställt sig såsom uppgift att meddela quintessencen

af vår tids kirurgi, till hwars fullkomlighet han har bidragit mera än någon annan; att han klart och öppet framlägger resultaterna af sin mångåriga erfarenhets ymnighet, och således kommer att lemna ett för praxis ofskattbart werk. Någon egentlig litteratur innehåller detta häfte icke, men icke sällan insätas andras erfarenhet med bifogade citater. Kan nu werket blifwa brukbart för den begynnande operatören? Säkterligen. Wi tro det; men i ännu högre grad skall det blifwa nyttigt för den, som redan har skolan bakom sig, och är någorlunda förtrolig med den operativa kirurgien. För dessa skola förf:s erfarenheter blifwa ännu lärarikare, hans fria otwungna framställningsfätt ännu mera tilldragande än för de förstnämnda."

I Köpenhamn föranskaltar man redan en dansk öfwerättning af ifrågawarande arbete.

Protestantismens i Frankrike statistik. Öfwer Protestantismen i Frankrike är nyligen följande statistiska berättelse offentliggjord. År 1815 gafs det 404 protestantiska pastorer, 1830 527, 1843 belopp sig deras antal till 677 och för närvarande till öfwer 700. Under Kejsarrikets tid war protestantiska kyrkans budget 300,000 francs; under restaurationen 476,000 fr. och 1843 utgjorde den 1,219,000 fr. Antalet af protestantiska kyrkor har i proportion tilltagit, dock sakna ännu 110 byar sådana. Protestanternas antal i Frankrike anslås till 4 millioner. (S. G.)

Eligius Friherre von Münch, bekant såsom dramatisk skriftställare under pseudonymen **Friedrich Galm**, har blifwit utnämnd till 1:ste Custos wid K. K. Hofbiblioteket i Wien efter den förl. år afsidne berömda Slavisten Kopitar (se detta blad nr: 27 1844). Till den efter samme utmärkte lärde lediga posten såsom Censor för slaviska och grekiska litteraturen har Dr. **F. Miklorich**, Amanuens wid nyssnämnda bibliotek, blifwit utnämnd. Denne unge lärde är mästare i nästan alla europeiska språk och alla slaviska dialekter, och derjemte grundlig kännare af Sanskrit. Han är för närvarande sysselsatt med utgiswande af ett för språkforskningen wigtigt werk: "Radices linguæ slovenicæ veteris dialecti," hvari han söker att framställa stamorden af de grekisktrogna Slavernas kyrkospråk i des ursprungliga gestalt och genom jemförelse efterwisa sammanhanget emellan gamla Slaviska språket å ena och de lefwande slaviska dialekterna och Sanskrit å andra sidan.

Nr: 6 af denna Tidning, utgiswes Lördagen d. 15 Februari.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1845.

